PAPER - 2

MT

2017 .... 1100 **Seat No.** ☐☐☐☐☐☐☐

MT - SANSKRIT ENTIRE (SECOND OR THIRD LANGUAGE) - SEMI PRELIM - I PAPER - II

Time : 3 Hours **Model Answer Paper** **Marks : 80**

	✶ प्रथमः विभागः - गद्यम् ।	
उ.१.	**अ) गद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत ।**	
१.	**अवबोधनम् । (केऽपि २ कृती कुरुत ।)**	
I)	उचितं कारणं चित्वा वाक्यं पुनर्लिखत । अदितिः आचार्यायाः दर्शनार्थम् आगता, यतः **सा तस्याः मनसि उत्पन्नां नाट्यविषयिणीं जिज्ञासां पूरयितुम् ऐच्छत् ।**	१
II)	पूर्णवाक्येन उत्तरत । **भरतमुनिना नाट्यशास्त्रं विरचितम् ।**	१
III)	वाक्यं पुनर्लिखित्वा सत्यं वा असत्यं लिखत । अदितेः नाटकं रौद्ररसप्रधानं वर्तते । - **असत्यम् ।**	१
२.	**शब्दज्ञानम् । (काः अपि ३ कृतीः कुरुत ।)**	
I)	सन्धिविग्रहं कुरुत ।	१
i)	भावाश्च - **भावाः + च** ।	
ii)	एतन्नाट्यशास्त्रम् - **एतत् + नाट्यशास्त्रम्** ।	
II)	समूहेतरपदं चित्वा लिखत ।	१
i)	महानसः, पाकशाला, पाठशाला, पाकगृहम् - **पाठशाला ।**	
ii)	शिक्षा, शिक्षिका, आचार्या, अध्यापिका - **शिक्षा ।**	
III)	गद्यांशे आगते विशेषणे चित्वा रिक्तस्थाने पूरयत । विविधभावैर्युक्ता **आस्वादनीया** — कलाकृतिः — **मनोहारिणी** अभिनयसहिता	१
IV)	गद्यांशे आगते हेत्वर्थक-धातुसाधित-तुमन्त-अव्यये **कर्तुम्** , **प्रष्टुम्** ।	१

ब)	**गद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत ।**	
१.	**अवबोधनम् । (केऽपि २ कृती कुरुत ।)**	
I)	बालः नरेन्द्रः मार्गाद् दूरं गन्तुं प्रायतत यतः **सः स्वसंरक्षणं कर्तुमैच्छत् ।**	
II)	कः कं वदति । ''विरम शोकात् ।'' **माता नरेन्द्रं वदति ।**	१
III)	वाक्यं पुनर्लिखित्वा योग्यं वा अयोग्यमिति लिखत । दुर्गापूजनं नाम केवलं मूर्तिपूजनम् । - **अयोग्यम् ।**	१
२.	**शब्दज्ञानम् । (काः अपि ३ कृतीः कुरुत ।)**	
I)	रिक्तस्थानपूर्तिं कुरुत ।	१
i)	मग्नास्ति - **मग्ना + अस्ति** ।	
ii)	मात्रोक्तम् - **मात्रा + उक्तम्** ।	
II)	समूहेतरपदं चित्वा लिखत ।	१
i)	कर्णः, ध्वनिः, रवः - **कर्णः ।**	
ii)	विचारः, विहारः, चिन्तनम् - **विहारः ।**	
III)	**चतुर्थपदे योग्यं विशेषणं लिखत ।**	१
i)	बालनरेन्द्रः : धन्यः :: माता : **धन्या ।**	
ii)	बालिका : मग्ना :: विचारमाला : **खण्डिता ।**	
IV)	गद्यांशे आगते द्वे पूर्वकालवाचक - धातुसाधित- त्वान्त - अव्यये । **क्रीत्वा, विलोक्य, धावित्वा, मत्वा** ।	१
३.	**पृथक्करणम् ।** यथाक्रमं घटनाः लिखत ।	२
i)	**नरेन्द्रः दुर्गादेव्याः मूर्तिं क्रीणाति ।**	
ii)	**मार्गे अश्वयानं सवेगम् आगच्छति ।**	
iii)	**नरेन्द्रः मार्गाद् बालिकां दूरीकरोति ।**	
iv)	**माता नरेन्द्रं सान्त्वयति ।**	
क)	**गद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत ।**	
१.	**अवबोधनम् । (केऽपि २ कृती कुरुत ।)**	
I)	उचितं पर्यायं चित्वा वाक्यं पुनर्लिखत।	१
i)	**अधुना** सङ्गणकोऽन्तर्जालं वा गृहे गृहे विद्यतेऽस्माकम् ।	
ii)	प्रागैतिहासिककालतो विविधेषु संशोधनेषु अन्तर्जालमिति सर्वश्रेष्ठाविष्कारो **मनुजस्य** ।	

II) पूर्णवाक्येन उत्तरं लिखत । १
अन्तर्जालं नाम **विश्वव्यापिजालम् (www) संज्ञापनतन्त्रज्ञानस्य महाजालं** वा वर्तते।

III) वाक्यं पुनर्लिखित्वा सत्यं वा असत्यमिति लिखत । १
'मोडेम्' नाम एकं सहायकं बृहदुपकरणमस्ति । - **असत्यम् ।**

२. **शब्दज्ञानम् । (काः अपि ३ कृतीः कुरुत ।)**
I) पूर्वपदं लिखत । १
i) यज्जालम् = **यत्** + जालम् ।
ii) विद्यालयेष्वपि = **विद्यालयेषु** + अपि ।

II) विलोमपदानां मेलनं कुरुत । १

	अ	ब
(1)	निरक्षरः	**साक्षरः ।**
(2)	लघुः	**गुरुः ।**

III) गद्यांशे आगते विशेषणे चित्वा लिखत । १
i) **आधुनिकः** कल्पवृक्षः ।
ii) **परिवर्तिनि** संसारे ।

IV) गद्यांशे आगते द्वे तृतीयान्तपदे - **अस्माभिः, तन्तुभिः, तैः, अनेन, तन्त्रज्ञानेन** । १

३. **पृथक्करणम् ।** २

✶ द्वितीयः विभागः - पद्यम् ।

उ.२. **अ) पद्यांशान् पठित्वा निर्दिष्टे कृती कुरुत ।**

१. **पृथक्करणम् ।** २

जालरेखाचित्रं पूरयत ।

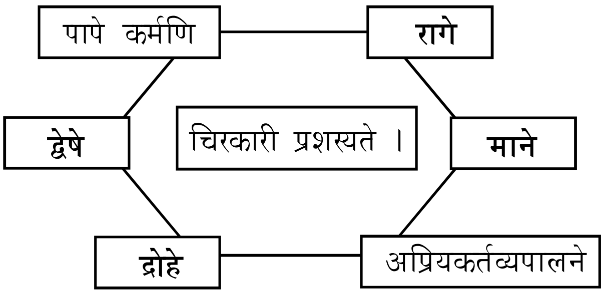

उ.२. **ब) पद्यांशान् पठित्वा निर्दिष्टे कृती कुरुत ।**

१. **शब्दज्ञानम् ।**

I) मञ्जूषातः योग्यं पर्यायं शब्दं चित्वा मेलयत । १

i) वक्त्रम् = **आननम्** ।

ii) चन्द्रः = **शशी** ।

II) पद्यांशे आगते केऽपि द्वे विशेषणे चित्वा लिखत । १

अव्यक्तं, व्यापकं, नित्यं, गुणातीतं, चिदात्मकं, व्यक्ताव्यक्तं ईश्वरम् ।

२. **अन्वयपूर्तिः ।** २

एतत् यत् **अप्रार्थनं** नाम, तत् **गुरुतायाः** मूलं, तत् सौख्यं, तत् **यशः**, तत् और्जित्यं, तत् **पुंसां** सौभाग्यम् ।

क) **द्वे सुभाषिते शुद्धे पूर्णे च लिखत ।** ४

i) दुःखिताः **परदुःखेषु निर्लोभा दुर्लभेषु च ।**
विपक्षेषु क्षमावन्तः सन्तः सुकृतपादपाः ।।

ii) यथा **छायातपौ नित्यं सुसम्बद्धौ परस्परम् ।**
एवं कर्म च कर्ता च संश्लिष्टावितरेतरम् ।।

iii) धृतिः **क्षमा दया शौचं कारुण्यं वागनिष्ठुरा ।**
मित्राणां चानभिद्रोहः सप्तैताः समिधः श्रियः ।।

ड) **वृत्तनाम चिनुत ।** १

अस्य श्लोकस्य वृत्तनाम **गीतिः** इति ।

✶ तृतीयः विभागः - स्थूलवाचनम् ।

उ.३. **अ) गद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टे कृती कुरुत ।**

१. **अवबोधनम् । (केऽपि २ कृती कुरुत ।)**

I) वाक्यं पुनर्लिखित्वा सत्यं वा असत्यं लिखत । १

दलितमहासङ्घस्य कार्यसभायां भीमरायः आङ्ग्लवाग्विषयं प्रस्तावोपन्यासं कृतवान् । - **असत्यम् ।**

II) एकपदेन उत्तरं लिखत । १

संस्कृता वाक् **भारतीयसंस्कृतेः** मूलम्।

२. **पृथक्करणम् ।** २

भीमरायः
- **विधिमन्त्रि**पदे नियुक्तः ।
- **घटनासमिति**प्रमुखः ।
- **संस्कृत**भाषाप्रवीणः ।
- निजकार्ये **निरतः ।**

✶ चतुर्थः विभागः - लेखनकौशल्यम् ।

उ.४. **यथानिर्देशं कृतीः कुरुत । (केवलं ३ उपप्रश्नाः लेखनीयाः ।)**

अ) **परिच्छेदपूर्तिः ।**

मञ्जूषातः उचितशब्दान् चित्वा परिच्छेदं पुनर्लिखत । ५

यथा शरत्पूर्णिमा प्रकाशेन विशिष्यते सर्वासु रात्रिषु तथैव कार्तिकमासस्य अमावस्या **तिमिरेण** विशिष्यते सर्वासु रजनीषु । अस्यां रात्रौ स्वर्गायते खलु भूलोकः । स्थाने स्थाने प्रज्वालिताः दीपाः **विलसन्ति** । श्रूयते यदस्मिन् दिने पुरा श्रीरामचन्द्रः रावणं **हत्वा** अयोध्यावासिभिः गृहाणि रथ्याः **राजमार्गाः** च परिमार्जिताः । पताकाभिः तोरणैः अलङ्कृताः। एषः हर्षोत्सवः अनेन रूपेण एव रूढः सञ्जातः । लक्ष्मीपूजा इति अपरः विशेषः अस्य दिवसस्य । अस्मिन्नेव दिने बलिना बन्दीकृता लक्ष्मीः भगवता **मोचिता** । अतः एव अस्मिन् दिने लक्ष्मीपूजनं क्रियते येन मुक्ता लक्ष्मी अस्माकं गृहम् आगच्छेत् ।

ब) **३ पर्यायेषु १ विषयम् अधिकृत्य पञ्चवाक्यात्मकं निबन्धं लिखत ।** ५

१. ग्रीष्मवर्णनम्।

वसन्तकाले समाप्ते ग्रीष्मकालः आयाति । ग्रीष्मे रविकराः धरायां सरलं पतन्ति । तस्मात् उष्णता वर्धते । तेन वायुः उष्णः भूत्वा सर्वान् दहति च । ग्रीष्मसमये रात्रिः संकुचिता दिनं च दीर्घं जायते । जलाभावेन प्रायः वृक्षपर्णानि शुष्यन्ति । एतस्मिन् एव समये सुगन्धिपुष्पाणि विकसन्ति आम्रादीनि फलानि च फलन्ति । तैः एव ग्रीष्मकालः सुसह्यः भवति ।

	२. सङ्गणकः। एकविंशतितमं शतकं सङ्गणकस्य नाम्ना एव प्रसिद्धं भवति । विविधाः गणनक्रियाः सङ्गणकः सलीलं करोति । केवलं सङ्गणनक्रियायामेव सङ्गणकस्य रुचिः भवति एतद् न सत्यम् । किन्तु सः काव्यं करोति, गीतानि गायति, चित्राणि च आलिखति । सङ्गणकस्य विशिष्टा भाषा भवति । संस्कृतभाषा व्याकरणशास्त्रेण सुबद्धा वर्तते । अतः संस्कृतभाषा सङ्गणकाय उपयुक्ता इति मतं प्रसिद्धम् ।	
	३. गणेशोत्सवः। मानवाः नाम सामाजिकप्राणिनः। अतः ते उत्सवप्रियाः। मह्यं गणेशोत्सवः अतीव रोचते । लोकमान्यतिलकमहोदयेन सामाजिकएकतायै एषः उत्सवः प्रारब्धः । गजाननस्य उत्सवदिवसः एषः भाद्रपदमासे शुक्लपक्षे चतुर्थ्यां तिथौ भवति । उत्सवेऽस्मिन् श्रीगणेशस्य मूर्तेः प्रतिष्ठापनं क्रियते जनैः । श्रीगणेशस्य मस्तके दूर्वाः विराजन्ते । श्रीगणेशाय मोदकः रोचते, अतः गृहिण्यः तस्मै मोदकस्य नैवेद्यं समर्पयन्ति । अनेन उत्सवेन परस्परसामञ्जस्यं, सौहार्दं च वर्धते।	
क)	**संस्कृतानुवादः ।** ८ वाक्येषु ५ वाक्यानां संस्कृतभाषया अनुवादं कुरुत ।	५
१)	**गजः** शनैः शनैः **चलति**।	
२)	खगाः **गगने** डयन्ते।	
३)	त्वं **तां वार्ताम्** अपठः वा? / अपि त्वया **सा वार्ता** पठिता?	
४)	अहं **निबिडे अरण्ये** व्याघ्रम् अपश्यम्।	
५)	यदि अहं **काशीं गमिष्यामि** तर्हि अहं संस्कृतस्य **बहूनि पुस्तकानि** आनेष्यामि/आनेष्ये। / यदि अहं **काशीं गच्छेयं** तर्हि अहं संस्कृतस्य **बहूनि पुस्तकानि** आनयेयम्/आनयेय।	
६)	**कार्यक्रमः** कदा **प्रारप्स्यते** / **प्रारभेत**?	
७)	खगाः वृक्षाणां **शाखासु** नीडानि रचयन्ति।	
८)	**बालकाः** सानन्दं **नृत्यन्ति**।	
ड)	**वाक्यरचना ।**	
i)	धातूनां प्रयोगः - ४ धातुषु ३ धातून् प्रयुज्य ३ वाक्यानि संस्कृतभाषया लिखत ।	३
१.	याचकः **नृपं** धनं **याचते** ।	
२.	**श्रीगणेशाय** मोदकाः **रोचन्ते** ।	
३.	मूर्खाः **स्वकार्यात् विरमन्ति** ।	
४.	माता **बालके स्निह्यति** ।	
ii)	अशुद्धिसंशोधनम् - अव्ययानि प्रयुज्य रचितेषु ४ वाक्येषु २ वाक्ययोः अशुद्धिसंशोधनं कुरुत ।	२
१.	**नदीम्** अभितः पाषाणाः सन्ति ।	
२.	सीता **गायने** प्रवीणा ।	

३. कृष्णः **कंसाय** अलम् ।

४. **पाठशालायाः** बहिः विशालम् उद्यानं वर्तते ।

✶ पञ्चमः विभागः - व्याकरणम् - उपयोजनकौशल्यम् ।

उ.५. **यथानिर्देशं कृतीः कुरुत । (केवलं ५ उपप्रश्नाः लेखनीयाः ।)**

अ) **क्रियापदरूपैः आवलिपूरम् । (८ पर्यायेषु ६ पर्यायाः लेखनीयाः ।)** ३

तृतीयपुरुष-एकवचनस्य रूपाणि लेखनीयानि ।

धातुः	आज्ञार्थः	वर्तमानकालः	परोक्षः भूतकालः	विध्यर्थः	द्वितीयः भविष्यकालः	प्रथमः भूतकालः
वच् (२प.प.)	**ब्रवीतु**	वक्ति	**उवाच**	ब्रूयात्	**वक्ष्यति**	**अब्रवीत्**
क्री (९आ.प)	क्रीणीताम्	**क्रीणीते**	**चिक्राय**	**क्रीणीत**	क्रेष्यते	**अक्रीणीत**

ब) **नाम-सर्वनामरूपैः आवलिपूरणम् । (८ पर्यायेषु ६ पर्यायाः लेखनीयाः ।)** ३

विभक्तिः	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
तृतीया	**स्वामिना**	स्वामिभ्याम्	**स्वामिभिः**
षष्ठी	**देव्याः**	**देव्योः**	देवीनाम्
प्रथमा	अन्या	**अन्ये**	**अन्याः**
पञ्चमी	**तव - ते**	युवयोः - वाम्	**युष्माकम् - वः**

क) **धातुसाधित-विशेषणैः कोष्ठकपूर्तिं कुरुत । (८ पर्यायेषु ६ पर्यायाः लेखनीयाः ।)** ३

कर्मणि भूतकालवाचक-धातुसाधित-विशेषणम्	कर्तरि भूतकालवाचक-धातुसाधित-विशेषणम्	कर्मणि विध्यर्थक-धातुसाधित-विशेषणम्	कर्तरि वर्तमानकालवाचक-धातुसाधित-विशेषणम्
कथितः **दूरीकृता**	**गतवन्तः** **आनीतवती**	**कर्तव्या** **भोज्यम्**	**आगच्छन्तः** **विचरन्**

ड) **समासाः ।**

विग्रहवाक्यानां समासनामभिः सह मेलनम् । (८ पर्यायेषु ६ पर्यायाः लेखनीयाः ।) ३

i) वीरः रसः । - **कर्मधारय समास**

ii) विशेषेण सह । - **अव्ययीभाव समास**

iii) अध्ययनं च अध्यापनं च । - **इतरेतर द्वन्द्व समास**

iv) सुष्ठु निश्चितम् । - **प्रादि तत्पुरुष समास**

v) दुःखं करोति इति । - **उपपद तत्पुरुष समास**

vi) दर्शनाय इदम् । - **चतुर्थी तत्पुरुष समास**

vii) रक्तः पक्षः यस्य सः । - **बहुव्रीहि समास**

viii) न अभिज्ञः । - **नञ् तत्पुरुष समास**

इ) **वाक्यपरिवर्तनम् । (४ पर्यायेषु ३ पर्यायाः लेखनीयाः ।)** ३

i) **सारङ्गागाराणि खगाः अङ्गीकृतवन्तः** ।

ii) **त्वम्** एतान् षड् वैद्यान् प्रति अवधानं दत्त्वा आनन्दम् **अनुभव** ।

iii) **गृहे आगते** तेन ज्ञातम् ।

vi) **रात्रिः** अयात् ।

फ) **सङ्ख्यावाचकाः । (रिक्तस्थानपूर्तिः ।) (४ पर्यायेषु ३ पर्यायाः लेखनीयाः ।)** ३

i) **सप्त** एताः समिधः श्रियः ।

ii) जनाः एतेषु **षट्सु** वैद्युषु नावधानं ददाति ।

iii) नाट्यशास्त्रं नाम **पञ्चमः** वेदः ।

iv) मया **एकवारम्** अपि विदेशयात्रा न कृता ।

✶ षष्ठः विभागः - अनुवादकौशल्यम् ।

उ. ६. **अ) संस्कृतगद्यांशं पठित्वा माध्यमभाषया अनुवादं कुरुत ।** ४

महाराणा प्रताप, the extremely brave king of चितोड, was fearless and generous since childhood. After becoming a king, he took a pledge, "I shall not enjoy pleasures as long as my country does not become independent." He was never infatuated by others' riches or possessions. His mind was always occupied / filled with in the thoughts of attainment of independence. On the battlefield, even while dying, he thought about the freedom of the country. We mindfully remember this great patriot.

उ. ६. **ब) संस्कृतपद्यांशं पठित्वा माध्यमभाषया अनुवादं कुरुत ।** ४

The roots are resorted to by snakes, the top by monkeys, branches by birds and flowers by the honey-bees; indeed there is no part of the sandal wood tree that is not resorted to by any beings (animals) from all sides.

उ. ६. **क) संस्कृतनाट्यांशं पठित्वा माध्यमभाषया अनुवादं कुरुत ।** ४

भीम – O noble one, you may release me for a moment.

युधिष्ठिर – What else is pending now?

भीम – O noble one, something extremely important is pending. With this hand smeared with the blood of **दुर्योधन** and **दुःशासन,** I will tie the hair of **पाञ्चाली** that was pulled by **दुःशासन.**

युधिष्ठिर – You may go quickly. Experience the celebration of tying the hair of the devout lady.

भीम – O respected princess of पाञ्चाल, Congratulations upon the decline of the family of our enemy !

** ** ** ** **